

Олександр Вознюк,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри англійської мови з методиками
викладання в дошкільній та початковій освіті,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
ORCID ID 0000-0002-4458-2386,
alexvoz@ukr.net

Віктор Шатило,
доктор медичних наук, професор,
ректор КВНЗ «Житомирський медичний інститут»
Житомирської обласної ради,
ORCID ID 0000-0001-7362-4787,
zhitomir.nursing@gmail.com

АДАПТАЦІЯ НАУКОВИХ ДАНИХ ТА ЖИТТЄВИХ ФАКТІВ ДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ

Стаття присвячена проблемі адаптації наукових даних та життєвих фактів до викладання предметів духовно-морального спрямування. Наводяться деякі наукові дані та життєві факти, котрі ілюструють окремі аспекти релігійного сприйняття дійсності. Показано, що існує певне узгодження наукового й релігійного способів осягнення світу людиною. За таких умов обґрунтовується новий гносеологічний постулат, який демонструє розроблений новий метод компенсуючого пізнання. Аналіз пізнання дозволяє говорити про нього як про процес, що має амбівалентно-компенсуючий характер, оскільки пізнання виявляє дві стратегії – раціональну (науково-теоретичну) та ірраціональну (релігійно-міфологічну), які компенсують (анігілюють, поглинають) одна одну: кожна з поданих стратегій як окремо взятий процес виявляється нездатною до адекватного відображення світу, що передбачає взаємну компенсацію цих двох полярних способів відображення, осягнення й освоєння людиною самої себе та навколишнього світу. Отже, якщо наука й релігія постають децю однобічними способами пізнання та освоєння світу людиною – відповідно раціонально-лівопівкульовим і ірраціонально-правопівкульовим – то «істина як єдність протилежностей» (С. Б. Церетелі) виявляється у фокусі взаємної компенсації результатів раціонального й ірраціонального стратегій пізнання світу.

Ключові слова: *предмети духовно-морального спрямування, прагматично-технократична орієнтація сучасної молоді, глобалізаційно-технократичні тенденції сучасного світу, новий гносеологічний постулат, метод компенсуючого пізнання.*

Александр Вознюк, Виктор Шатило. Адаптация научных данных и жизненных фактов к преподаванию предметов духовно-морального направления

Статья посвящена проблеме адаптации научных данных и жизненных фактов к преподаванию предметов духовно-морального направления. Приводятся некоторые научные данные и жизненные факты, иллюстрирующие некоторые аспекты религиозного восприятия действительности. Показано, что существует определенное согласование научного и религиозного способов постижения мира человеком. На этой основе обосновывается новый гносеологический постулат, который демонстрирует разработанный автором новый метод компенсирующего познания. Анализ познания позволяет говорить о нем как о процессе, который имеет амбивалентно-компенсирующий характер, поскольку познание обнаруживает две стратегии – рациональную (научно-теоретическую) и иррациональную (религиозно-мифологическую), которые компенсируют (аннигилируют, поглощают) друг друга: каждая из представленных стратегий как отдельно взятый процесс оказывается неспособной к адекватному отражению мира человеком, что предполагает взаимную компенсацию этих двух полярных способов отражения, постижения и освоения человеком самого себя и окружающего мира. Таким образом, если наука и религия предстают несколько односторонними способами познания и освоения мира человеком – соответственно рационально-левополушарным и иррационально-правополушарным – то "истина

как единство противоположностей" (С. Б. Церетели) оказывается в фокусе взаимной компенсации результатов рационального и иррационального стратегий познания мира.

Ключевые слова: предметы духовно-нравственной направленности, прагматично-технократичная ориентацию современной молодежи, глобализационно-технократические тенденции современного мира, новый гносеологический постулат, метод компенсирующего познания.

Alexander Voznyuk, Victor Shatylo. Adaptation of scientific data and life facts to the teaching of spiritual and moral subjects

The article is devoted to the problem of adapting scientific data and facts of life to the teaching of spiritual and moral subjects. Some scientific data and facts of life are illustrated that illustrate some aspects of the religious perception of reality. It is shown that there is a certain coordination of scientific and religious ways of comprehending the world by man. On this basis, a new epistemological postulate is substantiated, which demonstrates a new method of compensating cognition developed by the author. The analysis of cognition allows us to speak of it as a process that has an ambivalently compensating character, since cognition reveals two strategies - rational (scientific-theoretical) and irrational (religious-mythological), which compensate (annihilate, absorb) each other: each of the presented strategies as a single process is unable to adequately reflect the world by man, which involves the mutual compensation of these two polar methods of reflection, comprehension and assimilation by man of CSOs themselves and the world. Thus, if science and religion appear to be somewhat one-sided ways of knowing and assimilating the world by man - rationally left-hemispheric and irrationally right-hemispheric, respectively, then "truth as a unity of opposites" (S.B. Tsereteli) is in the focus of mutual compensation of the results of rational and irrational strategies knowledge of the world.

Key words: objects of a spiritual and moral orientation, pragmatic-technocratic orientation of modern youth, globalization-technocratic trends of the modern world, a new epistemological postulate, a method of compensating cognition.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Виховний процес завжди був тісно пов'язаний із викладанням предметів духовно-морального спрямування. Викладання предметів духовно-морального спрямування («Основи православної культури», «Основи християнської етики», «Християнська етика» тощо) розпочалося в нашій країні на початку 90-х років XX століття за рішенням органів місцевого самоврядування (що набуло масового характеру в низці областей – Львівській, Тернопільській, Івано-Франківській, Рівненській та деяких інших).

З кінця 1990-х років представники громадськості почали розглядати питання щодо доцільності викладання предметів духовно-морального спрямування на національному рівні. З 2010 року МОН України затверджено навчальні програми «Основи християнської етики», «Біблійна історія та християнська етика» для учнів 1–11-х класів закладів загальної освіти, а також навчальну програму «Християнська етика в українській культурі».

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Останніми роками проблему розвитку духовності особистості вивчали провідні фахівці в галузі педагогіки (О. Бабченко, І. Бужина, М. Євтух, І. Зязюн, Л. Луганська, О. Канавська, В. Кудрявцева, О. Кундеревиц, Г. Майборода, О. Олексюк, С. Тищенко та інші науковці), провідною ідеєю роботи яких є поєднання кращих традиційних методів виховання та прогресивних сучасних підходів, покликаних застерегти вихованців від впливу негативних факторів на їх фізичний, морально-психологічний розвиток та сформувати духовний світ на основі гуманістичних цінностей.

Водночас специфіка використання й упровадження у виховну практику сучасних наукових даних висвітлена недостатньо. Тим паче, що глобалізаційно-технократичні тенденції сучасного світу зумовлюють, з одного боку, глобалізаційне спрямування сучасної наукової й громадської думки до релігійно-наукового синтезу (повернення сучасної цивілізації до своїх духовно-іраціональних, містичних витоків), а з іншого, – прагматично-технократичну орієнтацію сучасної молоді на сприйняття дійсності через призму технічних пристроїв та науково оформлених даних.

Мета статті. Особливої значущості набуває проблема адаптації наукових даних та життєвих фактів до викладання предметів духовно-морального спрямування. Розгляд проблем такої адаптації й постає метою статті.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Наведемо окремі наукові дані, які можна використовувати під час занять з дисциплін духовно-морального спрямування.

Приклад 1.

Психологи, вивчивши численні психофізіологічні показники організму людини в умовах її комунікації до себе подібних, дійшли висновку: якщо спілкуються дві людські істоти, життєвий (енергетичний) тонус однієї з яких є вищим, ніж тонус іншої, то «життєва» енергія «перетікає» до цієї іншої істоти, оскільки прилади фіксують, що її життєвий тонус підвищується, а іншої людини – еквівалентним способом знижується. На дещо подібне ми натрапляємо в електротехніці у вигляді «ефекту захоплення»: якщо в одну енергомережу ввімкнути два звукових генератори, що генерують коливання з близькими, але різними частотами, і якщо перший генератор характеризується більшою потужністю, ніж другий, то має місце ефект «захоплення», коли «сильний» генератор «поведе» за собою «слабкого» та примусить його працювати на своїй частоті.

Також помічено, якщо людина позитивно ставиться до свого оточення, то вона значно підвищує тонус своєї життєдіяльності; і навпаки, негативне ставлення до навколишнього світу знижує енергетичний тонус людини. Ці висновки отримані на підставі досліджень інституту кінесіології в США, директор якого Д. Даймонд показав, що щитовидна залоза, крім виконання головної функції імунологічного нагляду, постає основним «розподільником» живлющої, регенеруючої енергії організму. Названа залоза направляє й регулює потік електромагнітної енергії у всьому організмі, проводячи миттєву корекцію, яка необхідна для подолання певних відхилень у життєдіяльності.

Було показано також, що негативні почуття й думки є джерелом стресу людини й відтоку її енергії. Любов, віра, відвага, подяка, довіра тощо активізують діяльність щитовидної залози й підвищують нашу життєву енергію. Ненависть, заздрість, підозра, страх, а також неприємні асоціації й спогади гальмують діяльність щитовидки й знижують життєвий тонус організму. Крім того, усе розмаїття поведінкових аспектів людини виявилось безпосередньо пов'язаним з діяльністю щитовидної залози, тобто з процесами підвищення та зниження життєвого тонусу людини. Наприклад, стверджувальний кивок підсилює діяльність щитовидки й підвищує життєвий тонус людини, її енергію, а негативний жест призводить до протилежного ефекту.

Так званий жест вираження любові – «жест Мадонни» (розпростерті для обіймів руки) позитивно впливає на людину в стресовій ситуації, навіть якщо цей жест лише уявлюваний (але неодмінно глибоко емоційний). Усмішка також стимулює діяльність щитовидної залози не тільки людини, котра усміхається, але й людей, що сприймають цю емоцію.

Звертаючи увагу на обмін енергії між людьми, Д. Даймонд дійшов висновку, що різні прояви життєвої енергії взаємозалежні. Енергія «сильної» людини послаблюється при особистому контакті зі «слабкою», одночасно при цьому енергія останньої підсилюється. Під час особистого контакту порушення психічної рівноваги може передаватися від однієї людської істоти до іншої: настрої й думки вкрай заразливі. Отже, позитивний настрій та позитивне ставлення до світу є чинниками підвищення життєвого тонусу людини з усіма соціальними й медико-біологічними наслідками, що з цього випливають [1, с. 35].

Приклад 2.

Подібні ж висновки можна зробити на основі аналізу води, яка відображає енергетичний стан людини. Японські науковці на чолі з Я. Масарою вивчали, фіксували й фотографували структуру води (спочатку в звичайному, а потім в замерзлому стані), яка знаходилася в безпосередній близькості від людини і деяких артефактів (фотографій і ін.). Фотографували структуру льоду після різних дій на воду та її заморожування. Так, поряд з досліджуваною водою на деяких час була встановлена фотографія Гітлера, потім вода заморожувалася. Фотографія структури одержаного льоду говорить сама за себе – страшні рвані осколки.

Таким способом досліджувався вплив на воду музики й мови. Дуже красивою виявилася структура льоду під дією на воду музики Моцарта. Навпаки, дія рок-музики подібна до дії лайок. Після тривалих експериментів виявилось, що найбільш гармонійними були структури льоду під впливом на воду слів любові й різних молитов. Структури льоду, одержані від емоцій злості й ненависті, були купою крижаних осколків. Учені дійшли висновку: вода, яка нас оточує та міститься в усіх живих організмах, дуже чутливо реагує на інформацію будь-якого характеру, структурується, зберігає в собі одержану інформацію, обмінюється нею з навколишнім світом [3].

Відтак було зафіксовано, що гармонійність структури води збільшується від позитивних аспектів людського буття й падає при зіткненні води з негативними реакціями людини та навколишньої дійсності. Якщо прийняти до уваги той факт, що більше 80 % організму людини складається з води, то стає зрозумілим вплив негативних емоційних реакцій людини і її оточення на енергетичний стан організму.

Приклад 3.

У відомому законі стверджується, що «жертва несе свою частку провини (участі) за те, що з нею відбулося, відбувається або відбудеться» [2, с. 350]. Юристи відзначають, що є люди, які значно частіше інших стають жертвами злочинів або трагічних випадків. Американський психолог Ф. Данбар тривалий час проводила дослідження в травматологічному відділенні однієї нью-йоркської лікарні, у результаті чого підтвердила наявність феномена, на котрий звернули увагу співробітники страхових компаній: люди, з вини яких коли-небудь стався нещасний випадок на дорозі, знову попадали в аварію з набагато більшою ймовірністю, ніж ті, хто ніколи не потрапляв у автомобільну катастрофу. Вона встановила, що більшість «типів, схильних до аварій» необачною їздою вивільняють свою агресивність. Але ще важливіше було її відкриття, що деякі водії підсвідомо прагнули заподіяти собі біль. Причини цього лежать у неусвідомлюваному, придушеному почутті провини й потреби бути покараним [4; 5; 6].

Отже, психологічні дослідження людей, котрі схильні до нещасних випадків, до різних травм, каліцтв, показали, що така схильність виникає з внутрішньої підсвідомої установки завдати собі каліцтва. Зрозуміло, що підсвідомість, інтуїція людини, що керують його автоматизмами, мимовільними процесами, у цьому випадку штовхають людину на завдання собі травми, хоча свідомо найменше цього бажає.

Причина формування підсвідомої установки на нанесення собі шкоди криється в тім, що ця людина схильна агресивно ставитись до зовнішнього світу. Однак підсвідома частина психіки людини, на відміну від її свідомої частини, здатна сполучати внутрішнє й зовнішнє. Саме тому агресивне ставлення людини до зовнішнього світу на рівні її підсвідомості означає, що так людина агресивно ставиться до самої себе, коли грань між внутрішнім та зовнішнім стирається й зовнішня реальність як негативна сутність потрапляє в площину внутрішнього світу людини. Причому, ця агресія формує підсвідому установку на пошук можливості заподіяти собі каліцтва й навіть смерть. Тут ми маємо чинність закону «відплати» чи «справедливості».

Аналіз цих наукових даних дозволяє дійти висновку, що людина сама провокує та визначає безліч поведінкових і причинно-наслідкових відхилень у навколишній дійсності. При цьому позитивне, неагресивне ставлення людини до оточуючого світу відповідно до релігійних принципів постає важливим чинником її соціального й фізичного здоров'я.

Приклад 4.

Наведемо життєву історію *«Повернення солдата»* (Сант Такар Сінгх *«Хороші історії роблять нас хорошими»*). Під час британського правління в Афганістані один солдат бився за кабульську владу. Перед відправленням на фронт у нього було близько двох тисяч рупій готівкою, які він здав на зберігання державному касиру.

Уряд забезпечував безпеку грошей людям, які йшли на фронт, після повернення з фронту вони могли взяти їх назад. Якщо хтось гинув, то гроші посилали його сім'ї. Тому солдат здав свої гроші та залишив домашню адресу касиру й пішов на фронт. На жаль, він був убитий. Коли касир дізнався про смерть солдата, він скасував надходження солдатського внеску, тобто привласнив гроші, оскільки був упевнений, що ніхто не заявить про гроші й ніхто нічого про це не дізнається. Через деякий час у будинку касира народився син, який постійно хворів, тому багато грошей було витрачено на лікування. Коли синові було близько сімнадцяти років, батько привів людину, наділену певними «божественними силами», щоб оглянути його дитину.

Традиційні способи лікування не допомагали. Касир відчував: щось незрозуміле створює перешкоди, які зможе усунути людина, що володіє духовними силами. Касир заплатив цій людині за роботу близько п'яти рупій. Після того як «екстрасенс» оглянув хлопчика, він почав усміхатися. Касир побачив, що синові тепер стало краще, і робота людини з таємними силами не була марною. Він запитав дитину: «Як ти себе почуваєш тепер?» Син відповів: «Зараз я абсолютно здоровий. З сьогоднішнього дня ніщо більше не буде турбувати мене. Мій рахунок тепер закритий, і я йду назад». Батько був здивований: «Моє дороге дитя, про який рахунок ти говориш? Я так тебе люблю, що готовий платити скільки завгодно. Я ніколи не брав ніякої суми з твого рахунку і ніколи не зроблю цього».

Син сказав: «Дорогий батько, ніщо не залишається неврахованим. Все враховується дуже точно, і ці п'ять рупій з'явилися останнім внеском, які ти повинен був заплатити. Зараз це оплачено, тому я йду. Я той самий чоловік, Шер Сінгх, який вклав дві тисячі рупій, щоб ти виплатив їх його сім'ї, але ти не зробив цього, і мені довелося повернутися, щоб отримати плату особисто».

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Ф. Капра, автор «Дао фізики» (1994), досліджуючи паралелі між природничим (вивчаючим мікросвіт) та езотерико-містичним знаннями, дійшов висновків про принциповий збіг цих двох протилежних видів відображення світу та опанування їм.

Загалом можна говорити про певне узгодження наукового й релігійного способів осягнення світу людиною. За таких умов можна обґрунтувати **новий гносеологічний постулат**, який демонструє розроблений нами новий **метод компенсуючого пізнання**.

Для ілюстрації якого наведемо феномен просторового спотворення інформації півкулями мозку (які постають певним психофізіологічним фокусом людського організму), коли лівій півкулі притаманно розширення простору, а правій – наближення окремих елементів до спостерігача, однак умов функціональної узгодженості діяльності півкуль відбувається вирівнювання просторової деформації, досягається адекватність сприйняття об'ємного простору на сітківці очей (В. Л. Деглін), коли об'ємне та площинне гармонізуються та приводяться до загального сенсорного «знаменника». Відтак, у цьому разі сенсорні помилки взаємно компенсуються, що призводить до адекватного сенсорного відображення дійсності людиною.

Якщо наука й релігія постають дещо однобічними способами пізнання та освоєння світу людиною – відповідно раціональним (лівопівкульовим) і ірраціональним (правопівкульовим) – то «істина як єдність протилежностей» (С. Церетелі) виявляється у фокусі взаємної компенсації результатів раціонального й ірраціонального стратегій пізнання світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вайнцвайг П. Десять заповедей творческой личности. М.: Прогресс. 1990. 156 с.
2. Вознюк А. В. Постнеклассические рубежи педагогики будущего: учебное пособие. Житомир: Koob publications, 2019. 1149 с.
3. Тихоплав Т. С., Тихоплав В. Ю. Гармония хаоса, или фрактальная реальность. СПб.: ИД «ВЕСЬ». 2003. 348 с.
4. Cousins N. *Anatomy of Illness: As Perceived by the Patient*. N. Y.: W. W. Norton and Company, 1979.
5. Dunbar H. F. *Psychosomatic Diagnosis*. N. Y.: Hoeber, 1943.
6. Elander J., West R., French D. Behavioral Correlates of Individual Differences in Road-Traffic Crash Risk: An examination of Methods and Findings. *Psychological Bulletin by American Psychological Association*, vol. 113 (March, 1993). P. 279–294.

REFERENCES

1. Vayntsveyg, P. (1990). *Desyat zapovedey tvorcheskoy lichnosti [The Ten Commandments of a Creative Personality]*. Moskva: Progress. 1990. 156 s. [in Russian].
2. Tikhoplav, T. S., Tikhoplav, V. Yu. (2003) *Garmoniya khaosa, ili fraktal'naya real'nost' [Harmony of chaos, or fractal reality]*. SPb.: ID «VES'». 2003. 348 s. [in Russian].
3. Voznyuk, A. V. (2019). *Postneklassicheskiye rubezhi pedagogiki budushchego [Post-non-classical frontiers of pedagogy of the future]*. Zhitomir: Koob publications [in Russian].
4. Cousins, N. (1979) *Anatomy of Illness: As Perceived by the Patient*. N. Y.: W. W. Norton and Company. 1979 [in English].
5. Dunbar, H. F. (1943) *Psychosomatic Diagnosis*. N. Y.: Hoeber. 1943 [in English].
6. Elander, J., West, R., French, D. (1993) Behavioral Correlates of Individual Differences in Road-Traffic Crash Risk: An examination of Methods and Findings. *Psychological Bulletin by American Psychological Association*, vol. 113. P. 279–294. [in English].